

Bronė GUDAITYTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

„Dykumos“ patirtis. Evagrijaus Pontiečio sielogydos principai

Šiame straipsnyje analizuojama Evagrijaus Pontiečio teorija apie aštuonias pagrindines „mintis“. Aptariamas blogio apibrėžimas, aistrų kilmė ir esmė. Analizuojami sielogydos principai nurodant kovos su „mintimis“ metodus. Nusakomas akedijos (bodesio) pasireiškimo pobūdis, atskleidžiama jo sąsaja su dvasiniu gyvenimu.

This article analyses Evagrius Ponticus' theory of eight basic Thoughts. The definition of evil and essence of passions is discussed. The principles of soul-care are analysed pointing to the methods of combating Thoughts. The expression of acedia is defined and its interface with spiritual life is revealed.

Ivadas

Tarp mums žinomų dykumos tėvų ypatingą vietą užima Evagrius Pontietis (apie 345–399 m.). Jį galima priskirti jau trečiajai kartai, nes jo dvasinis mokytojas Makarijus Didysis gerai pažinojo tėvą Antaną. Evagrius Pontietis pirmasis raštiškai perteikė dykumos tėvų mokymą. Dykuma jį „pašaukė“ tuomet, kai Evagriui puikiai sekėsi kopti dvasininko karjeros laiptais. Jis tarsi paties gyvenimo aplinkybių buvo „įmestas“ į dykumą, kurios atšiaurumą išverti buvo nelengva. Tačiau, narsiai atlaikęs visas viliones grįžti į pasaulį, visų pirma, įveikė pats save, antra, sukūrė praktinės ir kontempliatyvosios teologijos sintezę, trečia, tapo daugelio dvasios tėvu, gydančiu sielas iki pat šių dienų.¹

Dėl tobulos krikščioniškos gyvensenos ir krikščioniškojo Dievo pažinimo, jis laikomas krikščioniškosios filosofijos mokytoju. Kaip vienuolis, jis buvo dieviškosios

¹ Plačiau apie jo gyvenimą ir kūrybą skaityti: Augustine Casiday, *Reconstructing the Theology of Evagrius Ponticus* (Cambridge: University Press, 2013), 3–7.

išminties mylėtojas, siekiantis širdies tyrumo ir iš jo kylančio Dievo regėjimo, kaip „psichologas“ siekė vieno tikslo – sugrąžinti žmogui laimę, t. y. gebėjimą būti su Dievu ir mylėti. Tačiau to pasiekti, anot Evagrijaus, įmanoma tik nugalėjus žmogaus esybę darkančias ir meilę iškreipiančias aistras. O jas galima įveikti tik perpratus jų pačių ir jas kurstančių demonų veikimą.² Todėl Evagrijus taip pat vadinamas dvasinio gyvenimo mokytoju.

Ankstyvieji traktatai³ „Pagrindai“ („Foundations“)⁴ ir „Eulogios“ („Eulogios“)⁵ yra skirti pasirinkusiems vienuolinį arba atsiskyrėlio gyvenimą. „Pagrinduose“ jis aptaria tylos ir ramybės laikyseną, nuo kurios prasideda ir kuria baigiasi kelionė link Dievo savęs pažinimu ir askeze. „Pagrinduose“ Evagrijus išsamiai aptaria terminą *hesychia*, kuris reiškia išorinę ir vidinę ramybę kaip siektiną vienuolio gyvenimo būdą. Traktate „Eulogios“ pagrindinis dėmesys skiriamas mintims, kurios ardo tylą ir ramybę. Šiame traktate surašyti asketinio gyvenimo pagrindai, kurie toliau plėtojami traktatuose „Aštuonios mintys“ („Eight Thoughts“)⁶, „Praktikos“ („Praktikos“)⁷ ir „Apie maldą“ („Prayer“)⁸.

Tyrimo problematika. Gėrio ir blogio problema yra pati seniausia problema, kurią žmogus laiko nesuvokiama paslaptimi. Iki krikščionybės vyravo trys požiūriai: 1. *Kosmologinis dualizmas*. Ši koncepcija teigia, kad pasaulyje veikia dvi galios, kovojančios tarpusavyje – gerosios ir piktosios dievybės, t. y. gėris ir blogis. Gėris yra stipresnis, tačiau jo kova su blogiu yra amžina; 2. *Antropologinis dualizmas*. Gėris ir blogis slypi pačiame žmoguje. Šis prieštaravimas pasireiškia tarp kūno ir sielos kokybinių skirtumų. Kūno troškimai mus veda į blogį, o dvasia – kelia aukštyn. Askezė gali padėti įveikti kūną ir sutvirtinti dvasią; 3. *Moralinis dualizmas*. Ne kūnas pats savaime mus veda į blogį, bet aistros. Asketinėje literatūroje sąvoka „kūnas“ reiškia ne empiriškai aptinkamą žmogaus kūną, bet vartojama moraline prasme. Šia prasme „kūnas“ reiškia iš mumyse apsigyvenusios nuodėmės kylančių pagundų visumą. Kitaip jis vadinamas *geismu*, kuris, anot Evagrijaus, „iš nuodėmės kyla ir į nuodėmę traukia, bet pats savaime dar nėra nuodėmė“.⁹ Sąvoką *geismas* galima suvokti dvejopai: pozityviaja

² A. M. Casiday, *Evagrius Ponticus* (London and New York: Routledge, 2006), 89.

³ Šiame straipsnyje remsimės Robert E. Sinkewicz sudarytu Evagrijaus Pontiečio darbų rinkiniu: *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus* (Oxford university Press, 2006).

⁴ Evagrius Ponticus, „Foundations of the Monastic Life: A Presentations of the Practice of Stillness“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 1–11.

⁵ Evagrius Ponticus, „To Eulogios: On the Confession of Thoughts and Counsel in their Regard“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 12–60.

⁶ Evagrius Ponticus, „On the Eight Thoughts“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 66–90.

⁷ Evagrius Ponticus, „The Monk: A Treatise on the Practical Life“ in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 91–114.

⁸ Evagrius Ponticus, „Chapters on Prayer“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 183–210.

⁹ Luke Dysinger „Evagrius Ponticus. Exegete of the soul“, in *Evagrius and His Legacy*, edited by Joel Kalvesmaki and Robin Darling Young (Notre Dame: University Press, 2016), 37.

prasme – tai natūralus, jutiminis troškimas, pvz., noras valgyti, kai esi alkanas; neigtyviaja prasme – tai *aistros*, peržengiančios ribas, kurias sunku suvaldyti ir kurios veda mus į blogą.¹⁰ Tačiau net ir patys savaime geismai tikrai nėra nuodėmė, kol žmogus jiems savo laisva valia nepritaria, t. y. jų nepasirenka. Pagal Evagrijaus mokymą, tik pats žmogus yra atsakingas už tai, ką jis renkasi, kas užvaldo jo širdį, o per ją ateina į šį pasaulį. Jeigu žmogus savo laisva valia gali būti blogio priežastimi, tai jis taip pat pajėgus, išsaugant gryną santykį su Dievu, atlikti ir atvirksčią veiksmą: įveikti blogį, atpažįstant visas jo formas ir susitinkant jį akis į akį autentiškoje kovoje.

Tyrimo objektas. Dvasinės dykumos patirtis žmogaus širdyje, kuomet jį vargina aistros arba „mintys“, iš kurių labiausiai išskirtina akedija arba bodesys ir Evagrijaus siūlomos sielos gydymo(-si) priemonės.

Tyrimo tikslas. Atskleisti Evagrijaus Pontiečio sielogydos principus.

Tyrimo uždaviniai. 1. Aptarti blogio prasiskverbimo į širdį etapus. 2. Nurodyti kovos su „mintimis“ metodus. 3. Atlikti gilesnę svarbiausios aistros – akedijos (bodesio) – analizę.

Tyrimo metodas. Analitinis-sintetinis.

1. Širdies Rojuje tykanti gyvatė

Žmoguje susitinka du pradai: medžiaginis (kūnas) ir dvasinis (siela). Gyvybė žmoguje siejama su dvasiniu pradū. Tikrasis gyvenimas – tai gyvenimas dvasia. Dvasingas žmogus pranoksta save patį, nes jis suvokia, jog yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Šis žinojimas pranoksta bet kokius apibrėžimus ar sąvokas. Taigi būdami „paveikslu“, esame pašaukti dalyvauti šioje dieviškoje paslapyje – visame kame, ką Dievas spinduliuoja ir per ką jis yra pažįstamas kaip *Esantysis*. Žmogus, dvasios ir kūno kūriny, jau yra Dievo kalba, įsikūnijimo kalba. Jis asmeniškai atspindi *Lógos*. Vienas iš Evagrijaus jaunystės dvasinio gyvenimo mokytojų – Grigalius Nazianzietis – šlovina žmogų „kaip kūrinių viduryje stovintį garbintoją, kuris kontempliuoja regimą kūrinių ir drauge jau yra įvesdintas į neregimybę, ir kaip visų žemės ir dangaus dalykų karalių“.¹¹ Šventajam Grigaliui Nazianziečiui žmogaus pamatas yra jo sukūrimas Žodžiu, kuriuo Dievas kreipėsi į jį. Anot šio Tėvo, kūrinys „tampa“ žmogumi tada, kai į gyvenimą jį pašaukia Žodis, tariamas paties Dievo. Tam tikra prasme žmogus yra sukurtas Dievo širdyje, kadangi pats Dievas nuo pradžios buvo *Lógos*, Žodis, taigi – *pokalbis*. Žmogus yra pašauktas būti Dievo pašnekovu. Žmogaus gyvenimą geriausiai galima suvokti kaip atsakymą tam, kuris be perstojo ir nuolat jį kalbina. Juk santykiyje su *kitu* mūsų patiriama tiesa būna pavaldi to pokalbio ir dialogo dėsniai. Būtent

¹⁰ Kaip atpažinti ir įveikti aistras žr.: *Aistros įveika askezės ir psichologijos metodais*, straipsnių rinkinys, redagavo Larisa Šechovcova (Kaunas: Vox altera, 2019).

¹¹ Kevin Corrigan, *Evagrius and Gregory. Mind, Soul and Body in the 4th Century* (Great Britain: Ashgate, 2009), 37.

čia žmogus patiria savo didį savitumą, tačiau čia, susitikime su kitu, galima ieškoti ir nuodėmės šaknų.

Pradžios knygos trečiajame skyriuje pasakojama pirmosios nuodėmės istorija: gundymas valgyti uždraustą vaisių, Ievos pokalbis su gundytoja piktąja dvasia – gyvate, Adomo pritarimas ir, galiausiai, išvaymas iš Rojaus. Evagrijus, kaip tikras Grigaliaus Nazianziečio mokinys, savo „psichologijos“ pamokas pradeda nuo pastebėjimo, kad kiekvieno mūsų patirtis patvirtina ir pratęsia tai, ką pasakoja pirmieji Pradžios knygos skyriai. Visi mes turime Rojų – Dievo sukurtą širdį tobulos ramybės būsenoje. Ir kiekvienas iš mūsų susitinkame su gyvate, kuri iššliaužia į širdį, kad mus suvedžiotų. Gyvatė turi *blogos minties* pavidalą.¹² Čia turima omeny ne paprasta mintis, bet netyra, pikta mintis. Jei būsime nuoširdūs, pripažinsime, kad tai, ką vadiname pagundomis, nėra netgi mintys tikrąja to žodžio prasme, o greičiau vaizduotės fantazijos, kurios susipina su įtaiga padaryti kažką bloga.

Evagrijus žmogaus širdį lygina su „pažadėtąja žeme“, kurioje filistinai, babiloniečiai ir kitos pagonių tautos laido strėles ir ietis, tai yra piktus įkvėpimus. Šios „velniškos“, „kūniškos“, „netyros“ mintys negali būti gimusios mūsų širdyje, nes ji yra sukurta Dievo.¹³ Vadinasi, jos ateina „iš išorės“¹⁴, ir kol jos pasilieka mūsų „išorėje“, tol nėra nuodėmės. Jos tampa blogiu tik tą akimirką, kai jas savo noru priimame, kai sąmoningai pritariame joms. Taigi tik iš žmogaus širdies kyla nuodėmė, nes blogiui pritariama žmogaus viduje, jam paklūstama laisva valia. Negeros mintys, geidulingos aistros, galima sakyti, nuolat sukasi aplink mus. Jos dažnai pavergia mūsų vaizduotę ir protą. Tai žmogiškojo silpnumo, pirmųjų tėvų nuodėmės padarinys. Bet pačios savaime jos dar nėra tikrasis blogis. Geismas kyla iš nuodėmės ir veda į nuodėmę, bet pats savaime nėra nuodėmė. Vadinasi, gyvename pavojuje, nuolat susidurdami su gundymais, kurių tikslas – suardyti harmoniją žmogaus širdyje, išvesti jį iš pusiausvyros ir, galiausiai, sunaikinti.

Evagrijus moko, jog „žmonių priešininkai, t. y. aistros arba jas įdegantys demonai, visame pasaulyje yra tokie patys, nors kovos smarkumas skiriasi laipsniais“.¹⁵ Gyvenantys pasaulyje dažniausiai susigundo pasauliškais, materialiais daiktais, vienuoliai labiausiai kenčia nuo bendro gyvenimo trinties, o atsiskyrėliai, kuriems nerūpi materialūs daiktai ir yra laisvi nuo tarpusavio santykių ir iš jų kylančių problemų, labiausiai kenčia nuo *minčių*. „Praktikose“ Evagrijus rašo: „Su pasauliečiais demonai kovoja daugiausia naudodami daiktus, o su vienuoliais – mintis“¹⁶, tačiau šis priešas veikia visada, visur ir visose gyvenimo sąlygose, todėl nė vienas nėra nuo jo apsaugotas. Evagrijus

¹² Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 66.

¹³ Blogąsias mintis Evagrijus sutapatina su aštuoniais Izraelio tautos priešais, kuriuos būtina nugalėti, kad būtų įmanoma patekti į Pažadėtąją žemę. Taigi doktrina apie blogąsias mintis kildinama iš biblinio teksto – Pakartoto Įstatymo knygos 7 skyriaus pradžioje pateikiamas sąrašas tautų, su kuriomis būtina susikauti: hetitai, girgašitai, amoriečiai, kanaaniečiai, perizitai, hivitai ir Jebusitai (Įst 7, 1).

¹⁴ Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 67.

¹⁵ Gabriel Bunge, *Akedijs. Evagrijaus Pontiečio dvasinis mokymas* (Kaunas: Vox altera, 2015), 22.

¹⁶ Evagrijus, „The Monk“, 97.

labai aiškiai sako, jog tai kova „vyras prieš vyrą“, ji yra labai arši, nes „joks žmogus nėra toks piktas, kaip demonas“, tačiau „eiti su Kristumi į dykumą reiškia ne bėgti nuo visų gundymų, bet taip, kaip jis, ir su juo „nuogam“ pasitikti gundytoją“.¹⁷

Asketas, pasiryžęs tokiai kovai, stengiasi ne tik išvengti nuodėmės, bet ir nutyrinti savo širdį, nes tik taip elgiantis siela gali surasti vidinę ramybę. Evagrijus, kalbėdamas apie dvasines pratybas, išskiria „išorines pratybas“, padedančias vengti nuodėmingų aktų, ir „vidines pratybas“, kurių tikslas – *širdies išvalymas*.¹⁸ Dykumos tėvai, kurie pasirinkdavo gyvenimą vienvėje, buvo ypač geri vidinės ramybės atradimo specialistai. Jie ieškojo ramybės bėgdami nuo pasaulio, bet labai greitai patirdavo, kad vien tik vienvė pati savaime nenuramina, priešingai, išėję į dykumą, būdavo užpulti „demonų“, tai yra gausybės minčių ir fantazijų, kurios sudrumsdavo protą ir atimdavo širdies ramybę. Taigi jie turėjo išmokti nugalėti šiuos „demonus“. Tik po ilgos vidinės kovos vienvė tapdavo tikros ramybės buveine. Tai daug kas patirdavo, todėl vienuoliai, prieš pradėdami atsiskyrėlio gyvenimą, turėdavo išmokti būti savo minčių ir savo vaizduotės šeimininkais. Visą dramą Evagrijus nusako „Eulogios“ įžangoje:

Iš protingųjų prigimčių, kurios yra po dangumi, vienos kovoja, kitos – padeda kovojančioms, o dar kitos – kaunasi prieš kovojančias ir įnirtingai žadina bei kursto prieš jas kovą. Tie, kurie kovoja, yra žmonės; tie, kurie jiems padeda, yra Dievo angelai, o jų priešai – tai netyrieji demonai, kurie aršiausiai siekia sunaikinti tą, kurį puola.¹⁹

Traktate „Kephalaia Gnostika“ evagrijus išskyrė penkis blogio prasiskverbimo į širdį etapus: 1. įtaiga arba pasiūlymas; 2. dialogas arba pokalbis; 3. kova arba pasipriešinimas; 4. pritarimas arba sutikimas; 5. aistra arba geismas.²⁰ Šiuos etapus kiekvienas gali atpažinti savo kasdienybėje. 1. Pirmasis etapas dar gali būti vadinamas *kontaktu*²¹. Tai pirmasis vaizduotės pateiktas reginys, pirmoji mintis, pirmasis impulsas. Pavyzdžiui, godus žmogus mato nesaugiai padėtus pinigus ir jam kyla mintis: „Galėčiau juos paimti ir paslėpti“. Taip pat mums gali pasirodyti kūniški vaizdai, kilti mintis, kad esame geresni už kitus, galime jausti skatinimą palikti pradėtą darbą ir pan. Tada

¹⁷ Bunge, *Akedija*, 22.

¹⁸ „To Eulogios: On the Confession of Thoughts and Counsel in their Regard“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 17. Mūsų dienomis dvasingumo mylėtojai labai dažnai apsiriboja tik išorinių pratybų propagavimu: „To neturime daryti, taip galima elgtis ir pan.“ Ir labai dažnai, kai žmonės jaučiasi pernelyg sudrumsti, pradėję vidinę ramybę ir harmoniją, jie nežino, ką daryti, ir pamatę, kad išoriniai įstatymai, kuriais jie remiasi, nepadeda, ieškodami kitų išeičių, griebiasi prieštaraujančių metodų, pateikiamų, pvz., koios nors egzotinio misticizmo formos, ar net įninka į svaigalus, neaiškios kilmės narkotikus. Dažnai pamirštama, kad krikščioniškasis dvasingumas pateikia labai veiksmingus „vaistus“ kaip atrasti širdies ir proto ramybę.

¹⁹ Evagrius, „To Eulogios“, 12.

²⁰ Plačiau apie tai žr.: Evagrius, *Kephalaia Gnostika. A New Translation of the Unreformed Text from the Syriac. Translated with an Introduction and Commentary by Ilaria L. E. Ramelli* (Atlanta: SBL Press, 2015), xlviii–lix.

²¹ Evagrius, „To Eulogios“, 57.

mes dar nieko nenusprendžiame, tik paprastai konstatuojame, kad mums pasitaikė galimybė padaryti blogą darbą, kuris mums atrodo esąs labai malonus. Pradedantys eiti dvasinio tobulėjimo keliu išsigąsta savo „blogų minčių“, kurios dažnai kankina net bažnyčioje ar maldos metu. Tačiau šis piktojo antpuolis tikrai dar nėra nuodėmė – tai piktojo antpuolis, kurį patyrė ir Jėzus Kristus: „Liepk, kad šie akmenys pavirstų duona“ (Mt 4, 3)²². Šioje vietoje galima prisiminti kitą dykumų tėvą Antaną. Šis turėjo mokinį, kuris su kartėliu skundėsi dėl nuolatinių blogų minčių, užsivedė ant namo stogo ir liepė jam pagauti ranka vėją. Tada, po kelių minučių, pasakė jam: „Jeigu negali pagauti vėjo, tai juo labiau nepaimsi į rankas blogų minčių!“²³ Taip jis norėjo parodyti, kad šie pirmieji įkalbinėjimai dar nėra kaltė ir, kad kol esame gyvi, negalėsime išsilaisvinti iš šių mus kankinančių minčių. Jos yra panašios į muses, kurios tuo labiau mums įkyri, kuo nekantresni patys tampame.

2. *Pokalbis*. Šis etapas primena trečiąjį Pradžios knygos skyrių, kuriame pateikiamas Ievos pokalbis su gyvate. Jei nekreipiame dėmesio į pirmąją mintį, ji dingsta, iš kur buvo atėjusi²⁴. Bet yprastai žmogus taip nesielgia, jis verčiau leidžiasi provokuojamas, leidžiasi būti gundomu ir pradeda svarstyti jau pasiūlytas „kito“ mintis. Jis tarsi prisiderina, taigi šykštuolis sako: „Jeigu paimsiu šiuos pinigus, padėsiu juos į banką“. Tada jam ateina į galvą, kad tai nesąžininga ir, be to, dar ir pavojinga, nes tą jo poelgį kas nors gali pastebėti. Tad jis galvoja, kad geriau laikyti pinigus paslėpus. Jis nepajėgia nieko nutarti, bet mintys apie pinigus jam neduoda ramybės visą dieną. Tas pats atsitinka tam, kuris su kuo nors susipyko. Jis ilgai mąsto apie jį įsiutinusį asmenį. Įsivaizduoja, kaip įskaudina, gal net primuša, o po to – kaip kilniaširdiškai atleidžia, paskui vėl svarsto, ką jam galėtų padaryti. Užmiršta visa tai, tik kai praeina daug laiko. Ar šie vidiniai „pokalbiai“ yra nuodėmė? Tas, kuris nieko nenusprendė, negali būti padaręs nuodėmės. Tačiau kiek laiko ir kiek gyvybinės energijos prarandama per tuos beprasmiškus vidinius „dialogus“! Galiausiai, jeigu mes nesusidorojame su mus gundančiomis mintimis, ši būseną tampa jau nenenuodėminga²⁵.

3. *Kova*. Mintis, kuri po ilgo „pokalbio“ įsitaisė širdyje, nesileidžia lengvai išvartoti. Geidulingo žmogaus vaizduotė yra taip užteršta netyrais vaizdais, kad jis nepajėgia jų atsikratyti. Jis dar yra laisvas nepasiduoti jų apimamas, tačiau dažnai jaučiasi tarsi susitapatinęs su jomis. Jis gali ir turi laimėti šią kovą, bet reikia pastangų: jis turi grumtis. Jo valia turi būti tvirta, jis turi sau kartoti: „Jaučiu stiprų traukimą į nuodėmę, bet nenoriu tam pritarti, savo noru apsisprendžiu elgtis priešingai ir esu pajėgus atsisipirti“²⁶.

²² Evagrius, „To Eulogios“, 57.

²³ *Dykumos tėvų pamokymai: abėcėlinis rinkinys*, iš anglų k. vertė R. Drazdauskienė (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2014), 66.

²⁴ Evagrius, „Kephalaia Gnostika“, 58.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

4. *Pritarimas*. Kas pralaimėjo mūšį, nusprendžia pirmai progai pasitaikius padaryti tai, ką jam įteigė bloga mintis ir savo noru pritaria negeram pasiūlymui. Šiame etape padaroma nuodėmė tikraja to žodžio prasme.²⁷ Net jeigu išorėje ji neturės konkrečios išraiškos, nuodėmė lieka viduje. Moralinė teologija tai vadina „nusidėjimu mintimi“. Deja, žmonės per mažai apie tai žino ir sumaišo sąvokas. Jie galvoja, kad jau pati mintis apie nuodėmę yra nuodėminga. Žmogus iš esmės yra tai, ką jis nusprendžia, o ne tai, kur link jį traukia užnuodyti pojūčiai. Nuodėmės patirtį mes išgyvename tik tada, kai būdami laisvi pritariame blogiui. Laisvos valios pritarimas paprastą mintį paverčia nuodėme.

5. *Aistra*. Tai paskutinis etapas, pats tragiškiausias, tai – užkariautos sielos būseną. Kas dažnai pasiduoda blogoms mintims, pamažu silpnina savo charakterį. Taip gimsta nuolatinis linkimas į blogį, kuris gali tapti toks stiprus, kad pasidaro ypatingai sunku jam pasipriešinti. Kai aistra galutinai užvaldo širdį, žmogus yra nuolat jos valdomas.²⁸ Taip aistra pavirsta įpročiu ir imame jai nuolaidžiauti, galiausiai, jos net nepastebėti. Būtent aistra padaro žmogų alkoholio, sekso, nekontroliuojamo pykčio proveržių vergu. Ji apžavi ir apima visas žmogaus galias taip, kad žmogus tampa pasyvia sergančia būtybe, užvaldyta kažkokios galios, bet ta jį užvaldžiusi galia iš jo ir kyla.

Asketas visomis išgalėmis stengiasi atpažinti tą jį veikiančią galią, nuvyti tuos sąjungininkus ir neleisti svetimajam būti savo namų šeimininku. Širdį reikia „valyti“ ir visada prižiūrėti, kad būtų švari: „Nepalikite vietos velniui!“ (Ef 4, 27)²⁹. Taigi ta nepaprastai gyva dykumos tėvų demonologija iš esmės yra ne kas kita, kaip tikslus labai turtingo ir įvairaus jų sielos gyvenimo atspindys. Kova su demonais iš esmės reiškia kovą už savo asmenybės, sukurtos pagal Dievo paveikslą ir panašumą, išsaugojimą. Ši kova vyksta įvairiais lygmenimis, pvz., pasaulyje, kur žmonės jos kaip reiškinio dažniausiai neatpažįsta, – materialių daiktų lygmeniu. Bendruomeniniame gyvenime slapta kova verda žmonių tarpusavio santykių lygmeniu. Kadangi atsiskyrėlis dykumoje gyvena be daiktų ir be žmonių, jis kovą patiria kaip galynėjimąsi su mintimis – kompleksiška savo sielos gyvenimo išraiška. Dėl savo esmės ši kova yra pati aršiausia, nes dykumoje žmogus priklausomas vien nuo savęs, ir dėl savo ydų kaltas tik jis pats, niekas kitas. Tad iš esmės jis kovoja su savimi pačiu už savo paties integralumą, su savo dar nenuskaistinta širdimi, iš kurios net be išorinės priežasties kyla piktos mintys. Tik budrumas ir dvasinis blaivumas jį saugo, kad piktasis jo neiškreiptų.³⁰

²⁷ Evagrius, „Kephalaia Gnostika“, 58.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Ten pat, 59.

³⁰ Bunge, *Akedija*, 31.

2. Sielos ligos: akedija arba bodesys

Evagrius pirmasis sudarė ir savo mokymu paskelbė blogų minčių (*logismoi*) doktriną. Terminas *logismos* (bloga mintis) Evagrijaus raštuose vartojamas daugiskaita *logismoi* ir visada paniekinamąja reikšme. Blogųjų minčių doktriną jis nuosekliai išdėsto savo pagrindiniame veikle „Praktikos“, taip pat išsamiai jas aptaria traktate „Aštuonios mintys“. Dar viename traktate – „Mintys“ – Evagrius jas įsmenina, susiedamas su trimis pagrindiniais demonais: *geidulingumo demonu*, *pykčio demonu* ir *akedijos demonu*.³¹ Blogosios mintys (*logismoi*)³² iš esmės yra dvilypės prigimties – jos atitinka dvilypę žmogaus prigimtį – kūnišką ir dvasinę, ir kyla iš dviejų aistringųjų sielos dalių – įniršio ir geismo. Kai jos kyla, aptemdo ir trečiąją sielos dalį – intelektą (*nous*), kurio paskirtis – pažinti Dievą.

Visos blogosios mintys kyla iš vienos ar kitos sielos dalies: vienos kyla iš apačios – tai kūno aistros: rajumas, gašlumas; kitos kyla iš viršaus – tai dvasios aistros: tuštybė, puikybė. Akedija paliečia iš karto ir kūną, ir sielą – ji pasinaudoja kūno silpnumu, kad pažeistų sielą. Kadangi pagal Dievo sumanymą žmogus sukurtas kaip visuma, visos aistros tarpusavyje susietos: vienos aistros tenkinimas sužadina kitą aistrą, pvz., rajumas mus stumia į geidulingumą, kad pasotintume geismus, prireiks pinigų, tad iš to kils naudos troškimas, jis gali vesti į pavydą (tiems, kurie pinigų turi daugiau), į norą juos niekinti ar net jiems už tai keršyti (užsidedsi rūstumu), tuomet būtinai įpulsį į liūdesį, galiausiai – į akediją, ir pateksi į nenutrūkstanti aistrų ratą. Visos mintys yra tarsi vienos grandinės žiedai, o akedija yra ta paskutinė stiprioji grandis, laikanti visas, nes ji nėra fragmentinis, trumpalaikis blogis, bet chroniškas, besitęsiantis, radikalus blogis. Geidulingumo ir pykčio demonai yra tarsi akedijos demono padėjėjai. Nugalėjus

³¹ Evagrius, „On Thoughts“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 136–182, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 136.

³² Savo kasdienybėje atpažintume visas aštuonias Evagrijaus suskaičiuotas „blogąsias mintis“, kurių seka nėra griežtai nustatyta: rajumas, gašlumas, gobšumas, liūdesys, pyktis, akedija, pavydas ir puikybė. Šią aštuoniukę Evagrius vadina „pagrindinėmis“ mintimis, nes iš jų ne tik atsiranda visos kitos mintys, bet ir jos pačios tarpusavyje įvairiai susipina, tiek kildamos viena iš kitos, tiek tarpusavyje paviršutiniškai susipriešindamos. Kartais Evagrius šias aštuonias mintis tartum apibendrina įvardydamas tris ydas – rajumą, gobšumą ir pavydą, sudarančias tartum *fronto liniją*, už kurios išsiriškia likusios mintys. Nesvarbu, ar pagrindinių minčių yra trys, ar aštuonios, jos kyla iš bendros šaknies – „savimeilės“ (*philautia*), kuri į schemą nepatenka. Evagrius savo darbuose šios pamatinės iššarmės nebekartoja, bet mums reikia ją visada atsiminti, kad suprastume minčių veikimą ir akedijos vaidmenį.

Šioms aštuonioms mintims priešinos aštuonios dorybės: susivaldymas, protingumas, neturtas, džiaugsmas, atlaidumas, kantrybė, kuklumas ir nuolankumas. Savo ruožtu savimeilės priešingybė yra *meilė*, kaip pamatinė laikysena, ji, kaip ir savimeilė, į sąrašą tiesiog neįtraukiama. Tiek šios aštuonios dorybės, tiek aštuonios pagrindinės „mintys“ yra bendros visiems žmonėms. Dorybės, nes tai sukurtosios žmogaus prigimties dalis, „mintys“ – nes demonai puola visus žmones, nors ir skirtingai. Šios aštuonios „mintys“ jokiū būdu nevadintinos nuodėme tol, kol yra *gundantys įkalbinėjimai*, ir niekam nereikia jų gėdytis. Šios „mintys“ virsta aistra, vėliau – nuodėme, kai žmogus, paliekantis savyje vietos blogiui, joms laisvai pritaria. Apie tai išsamiau žr.: Casiday, „Reconstructing the Theology of Evagrius...“, 101.

akedijos demoną, po jo neseks joks kitas – pergalė prieš jį tuo pačiu yra pergalė ir prieš kitus demonus.

Evagrijus, ieškodamas būdų kaip išgydyti sielą, išplėtojo tikrą akedijos teoriją, kuria vėliau visi dvasiniai mokytojai daugiau ar mažiau sekė. Kaip ir dauguma vienuolių asketinės technikos žodyno sąvokų, *akedijos* sąvoka turi tiek daug reikšminių atspalvių, kad jos neįmanoma adekvačiai įvardyti vienu žodžiu. Evagrijus, kalbėdamas apie akediją, pateikia ne knyginės žinias, bet kalba iš patirties ir vadina ją „sudėtine mintimi“. Šio žodžio nerasime nei žodynuose, nei specializuotoje teologinėje literatūroje, nėra ir jo apibrėžimo. Mėginant šį terminą išversti, sudėtinga pasirinkti tinkamą atitikmenį: ilgesys, šleikštulys, nuobodulys, sąstingis, vangumas, tingumas, neryžtingumas, apsnūdymas, bjaurėjimasis, neveltis, liūdesys, rūpesčio stygius ir t.t. Tinkamiausias, kaip pastebi Bunge, yra bodesys, nors šiame žodyje visada suskamba ir kitos reikšmės.³³

Pats Evagrijus nepateikia akedijos apibrėžimo, bet šią būseną įvardija kaip „sielos atoniją“,³⁴ taip pat vadina ją „vidurdienio demonu“:

Akedijos demonas, taip pat vadinamas „vidurdienio demonu“, iš visų labiausiai slegia. Jis puola vienuolį apie ketvirtą valandą (10 valandą ryto) ir apsiaučia jo sielą iki aštuntos (2 valandos popiet). Pirma, jis paveikia taip, kad saulė, atrodo, juda lėtai, sustingsta. Atrodo, kad dienoje 50 valandų. Paskui demonas verčia vienuolį nuolat laikyti akis įsmeigus į langus, bėgti lauk iš celės, stebėti, ar saulė dar toli nuo devintos valandos [kurią valgoma], ir žiūrėti, ar kartais kuriam iš brolių... [nekilo gera mintis ateiti ir prablaškyti jį nuo celės monotonijos!]. Be to, demonas įkvepia jam bjaurėjimąsi vieta, kurioje yra, pačiai jo gyvenimo padėčiai, rankų darbui, o dar – įkvepia mintį, kad Dievo meilė broliuose dinga ir nėra nė vieno, kas jį paguostų. Ir jei tomis dienomis atsiranda kas nors, kas vienuolį nuliūdina, demonas ir tuo pasinaudoja, kad sustiprintų jo bjaurėjimąsi. Tada priverčia jį trokšti kitų vietų, kur lengvai rastų tai, ko jam reikia, dirbtų ne tokį sunkų ir geriau atlyginamą darbą. Jis priduria, kad siekiant patikti Viešpačiui vieta visai nesvarbi: iš tiesų, visur, pasakyta, dievybė gali būti garbinama (žr. Jn 4, 21–24). Prie to priduria artimųjų ir ankstesnio gyvenimo prisiminimą. Parodo, kaip ilgai trunka gyvenimas, prieš akis atskleisdamas askezės keliamą nuovargį. Žodžiu, jis pasitelkia visus įmanomus ginklus, kad vienuolis apleistų celę ir bėgtų iš stadijos. Šio demono iškart neseka joks kitas: pasibaigus kovai sieloje įsivyrąja ramybės būseną ir neapsakomas džiaugsmas.³⁵

³³ Bunge, *Akedia*, 45.

³⁴ Evagrijus, „*To Eulogios*“, 53

³⁵ Evagrijus, „*The Monk*“, 99. Taip pat žr.: Jean-Charles Nault OSB, *Vidurdienio demonas. Akedija, mūsų laikų blogis* (Vilnius: Katalikų pasaulio veikalai, 2019), 19.

Šis aprašymas mus nukelia į dykumą, kur saulė nuo dešimtos valandos ryto iki antros po pietų yra pačiame zenite. Kaitra yra vos pakeliama, todėl kūnas išglemba, jėgos apleidžia ir sielą – nėra jokio noro ką nors veikti. Vidurdienio demonas pasinaudoja puikia proga dar labiau sujaukti žmogaus vidų, įkvėpdamas tuštumos, nuobodulio, apmaudo, pasibjaurėjimo, liūdesio, tingumo ir baimės jausmus. Šioje ištraukoje atpažįstami laiko ir erdvės matmenys: jeigu sielos atonija vyksta tarsi sustingusiam vidurdienio laike, tai ervės pojūtis yra priešingas – norisi bėgti, apleisti celę iš baimės uždusti kūno ir sielos prasme. Evagrius pastebi, jog jeigu „kiti demonai, panašiai kaip tekanti ar besileidžianti saulė, paliečia tik vieną kurią nors sielos dalį, tai vidurdienio demonas paprastai apima visą sielą ir ima dusinti intelektą“³⁶. Šis intelekto „dusinimas“ paliečia visas gyvybines funkcijas: negali kvėpuoti ne tik kūnas, bet ir siela, protas, žmogus visu savimi patiria mirtiną galingos jėgos poveikį, iš kurios nepajėgia išsivaduoti, o savo būseną gali išreikšti vien tik skausmingu šūksniu: „Aš dūstu!“

Šiuolaikinis žmogus savo kenčiančios širdies būseną apibūdintų žodžiais: vienišumas, melancholija, beprasmybė, depresija, nenoras gyventi ir t.t. Dabartiniais laikais akedija įgijusi naujas formas, savo šaknis įleidusi kur kas giliau. Todėl tenka pripažinti, kad bodesys jokiū būdu nėra vien tik atsiskyrėlių liga. Bunge taikliai pastebi, jog akedija – tarsi religinis-metafizinis bendro „kentėjimo“ matmuo visiems žmonėms, kai žmogus subjektyviai kenčia pirmiausia nuo savęs paties ir tokių kaip jis, nerasdamas išeities, nes, anot Evagrijaus, akedija visų pirma „aptemdo“ pamatinę santykį su Dievu, o paskui prarandama ir egzistencijos prasmė.³⁷ Ar žmogus pripažįsta, ar ne, bet atsigręžimas į Dievą būdingas ir būtinas kiekvienam žmogui. Vadinasi, verta nuodugniai ištirti šią mirtiną blogybę, jei nenorime prarasti giliausios patirties, kurią šiame gyvenime gali įgyti žmogus.

Akedijos buvimo vieta yra a-loginė sritis, o ji pati – visiškai iracionalus fenomenas, tačiau galima atpažinti ir įvardyti kai kurias jos apraiškas:

Vidinis nestabilumas, nerimo būseną. „Bodesio apimtas nekenčia visko, kas čia yra, ir trokšta to, ko čia nėra. Jis panašus į neturintį proto, geismo varomą ir neapykantos draskomą gyvūną“.³⁸ Neįvardijamas nerimas pasireiškia noru „kažką“ keisti: aplinką, žmones, darbą, buvimo vietą... „Sėdėjimas celėje“ yra vienuolio įvaizdis, tačiau ne mažiau svarbu „pasodinti“ ir savo mintis – nustoti klajoti mintimis. Dykumų asketas „pritvirtina“ save prie savo celės, o mintis – prie Dievo.

Perdėtas rūpinimasis savo sveikata ir maistu. Atšiauri dykumos aplinka buvo tikras išbandymas ją pasirinkusiems, todėl dažnai priversdavo vienuolį baimintis, kad pristigs būtiniausių dalykų: valgio ir sveikatos. Evagrius traktate „Antirrhetikos“ (VI, 32) rašo, jog „Akedijos paveiktas mąstymas vaizduoja ilgą senatvę, apmaudų, nepaguožiamą skurdą ir ligas, kurios gali nužudyti jo kūną“³⁹, o traktate „Aštuonios mintys“

³⁶ Evagrius, „The Monk“, 106. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 59.

³⁷ Bunge, *Akedia*, 48.

³⁸ Ten pat, 57.

³⁹ Casiday, „Reconstructing the Theology of Evagrius...“, 120.

perspėja, jog „Akedijos demonas dažnai įkalba neįprastą alkį. Jis pažadina apetitą iki smarkaus kūno drebėjimo ir visiško jėgų praradimo. Kantriai ištvėrus, jėgos grįžta“.⁴⁰ Šis demonas dažnai sugundo ne tik nepaisyti mitybos režimo, bet ir persivalgyti. Rajumo demonas yra labai pavojingas, nes nuo jo vien malonumus žadančių gundymų prasideda vien rūpesčiai ir kankinančios problemos: saiko praradimas, persivalgyimas, persigėrimas, gašlumas, gobšumas, vangumas, tingumas ir t.t. Antra vertus, perdėtas rūpestis savimi sukelia galias sielos ligas: baimę, liūdesį ir nusivylimą.

Mūsų laikais vartotojiška kultūra ypatingai skatina saiko praradimą maisto ir sveikatos atžvilgiu: paradoksas, bet dažnai prarandame sveikatą besigydydami, o besaikis maisto kokybės vaikymasis pavirsta, viena vertus, smaližiavimu, antra vertus, apsirijimu, kada nežinom ką, kiek ir kada valgom. Taip atsiranda kelias anoreksijai ir bulimijai. Ši sielos liga (kaip ir visos kitos) pasižymi tuo, kad sukeičiami vietomis priemonė ir tikslas: maistas ir sveikata jau netraktuojami kaip gyvenimo įrankiai, bet tapma gyvenimo tikslu.

Bjaurėjimasis rankų darbu, nenoras dirbti. Darbas dykumoje nebuvo lengvas: dažniausiai krepšių pynimas ir jų pardavimas tapdavo monotoniška veikla, kasdiene varginančia rutina. Žinome, kaip monotoniškumas atbukina ir atima norą dirbti. Tačiau asketai vertindavo tokį darbą už galimybę tuo pat metu melstis ir medituoti. Vis dėlto Evagrijus pastebėjo, jog įprasti dalykai dažnai atsibosta, ima varginti ir su laiku imi jais bodėtis, juos niekinti ar net jais bjaurėtis – šitaip atsitinka, kai gundo akedijos demonas. Nenoras dirbti dažnai perauga į netinkamus darbo santykius: nepasitenkinimas perkeliamas į kitus bendradarbius ar „viršininkus“ ir jie tampa kaltininkais dėl bodesio apimtojo iškilusių problemų. Tinginio demonas sukelia nesutarimus ne tik su savimi, bet ir su kitais, taip sieloje pasėjamas pyktis, neapykanta, nesutarimai, veidmainystės, melas, šmeižtai, niekinimai, teisimas ir t.t. Evagrijus šią būseną nusako žodžiais: „Neliko meilės tarp brolių ir nebėra, kas jį paguostų“.⁴¹ Visų blogybių šaltinis yra savimeilė, iš kurios kyla ir kuria baigiasi kiekviena „mintis“.

Pareigų neatlikimas, nenoras melstis. Aplaidumas ir tingėjimas gali apimti vienuolį ne tik darbo, bet ir maldos atžvilgiu. Šis gundymas skatina „minimalistinę“ nuotaiką, kai atrodo, kad visko tiesiog per daug. „Akedijos apimtas vienuolis atsainiai meldžiasi, o kartais nė neištaria maldos žodžių. Kaip ligonis neapsikrauna sunkiais nešuliais, taip akedijos apimtas uoliai nedirba Dievo darbo.“⁴² Nepaliaujamas buvimas maldos būsenoje, galiausiai, gali tapti nepakeliama našta: vargina ir erzina giedamos psalmės, Šventojo Rašto skaitymas, apima nepasitenkinimas, kai reikia mokytis mintinai Šv. Rašto tekstus ar psalmes – pasiteisinimams argumentų neprisinga, tačiau Evagrijus pataria būti atidiems, nes maldos gyvenimo mirtis yra apskritai dvasinio gyvenimo mirtis. Taip pat pataria vengti priesaika įsipareigoti siekti tam tikrų didelių

⁴⁰ Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 84.

⁴¹ Evagrijus, „The Monk“, 104. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 71.

⁴² Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 84. Taip pat žr.: Nault, *Vidudienio demonas*, 26; arba Bunge, *Akedia*, 78.

dalykų, nes tokie perlenkimai kyla tik iš piktojo. Tačiau Evgrijus yra išvalgus dvasios mokytojas, todėl perspėja, kad šis gundymas gali nuvesti ir į kitą, ne mažiau pragaištingą, maksimalizmo pusę, nes priešybės sutampa.

Tada akedijos demonas primygtinai siūlydamas kraštutinį asketizmą, ragindamas vienuolį sekti Jono Krikštytojo ar Šv. Antano pėdomis, idant, neištveręs ilgos ir antžmogiškos anachorezės, jis gėdingai pabėgtų, palikęs savo buveinę, o demonas tada girtųsi: „Aš jį nugalėjau!“.⁴³

Pareigų atlikimas visada reikalauja pastangų, tačiau šioje vietoje reikia išlikti labai budriems, nes nesunkiai galima ir persistengti. Todėl dvasiniame kelyje negalimi paviršutiniški, skuboti sprendimai.

Daug ką nulemia mūsų veiksmų intencija: ar pareigą atliekame dėl jos pačios, ar, ją atlikdami, siekiame kokių nors savanaudiškų tikslų. Puikybė sudaro geriausias sąlygas akedijos demonui veikti mūsų sieloje, naikinant mus mūsų pačių valia. Todėl Evagrijus pataria drąsiai laikytis pradinės, geros intencijos, per kurią veiktų pati Šv. Dvasia. Taip pat jis moko, jog

mintys yra skaidomos: gerosios skaido blogąsias, o blogosios savo ruožtu – gerąsias. (...) Gėrį angelai skatina gerosiomis mintimis, o demonai išbando blogosiomis. Mūsų valia – jos pritarimas ar abejingumas – lemia, į ką galiausiai žmogus palinks⁴⁴.

Bendras nusiminimas, visaapimantis liūdesys. Jeigu vienuolis turi pakankamai vidinės jėgos paniekinti visus malonumus ir kantriai išbūti darbe ir maldoje, akedijos demonas jį išbandys sukeldamas liūdesį. Šv. Rašte skaitome: „Tarp minčių liūdesio mintys yra vienintelės, sunaikinančios visas kitas mintis“ (Sk 61). Evagrijus labai aiškiai pastebėjo, jog

Visi demonai moko sielą mylėti malonumą. Tik liūdesio demonas nesumoja to daryti, bet sugadina pasirodančių demonų mintis, atimdamas iš jų bet koki malonumą ir išdžiovindamas liūdesiu, nes „nuliūdusio vyro kaulai išdžiūva“ (Pat 17, 22)⁴⁵.

Patarlių knygoje sakoma: „Kaip kandis drabužį ar kirmėlė medį, taip liūdesys (skausmas) graužia žmogaus širdį“ (Pat 24, 20). Visi liūdesio simptomai, apimantys visas sielos galias, gali būti įvardyti kaip vangumas arba bodesys. Šiai būsenai būdingas sielos išglebimas, silpnumas, prislėgta būseną, kartėlis, valios praradimas, vilties netekimas, „sielos paralyžius“, nes liūdesys sukausto žmogų. Sergantis šia liga trokšta

⁴³ Evagrijus, „To Eulogios“, 57. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 80.

⁴⁴ Evagrijus, „To Eulogios“, 39. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 82.

⁴⁵ Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 83. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 85.

pabėgti nuo savęs, bet negali. Šią nervinės depresijos būseną Evagrijus aprašo bauginančiai tiksliai:

Siela dėl akedijos sukeltų minčių, pernelyg ilgai joje užsitęsusių, nusilpo ir pavargo. Ji suglebo, skendėdama savame kartėlyje, išseko nuo nusiminimo, kuris artimas nevilčiai, nes šis demonas itin piktas; ji itūžusi ir elgiasi kaip vaikas, karštai ir gailiai ašaroja, ir jai niekur nėra atgaivos (*Antirrhetikos* VI, 38)⁴⁶.

Grauduly, liūdesys, sielvartas, ilgesys, vangumas – apie šių jausmų ardomuosius padarinius retai susimąstome atsidavę jų valdžiai. Daugelis net mano, kad tai liudija jų charakterio paslaptinumą ar subtilumą. Deja, depresija yra mūsų laikų sielos liga, kuri pasireiškia pasyvumu, vienatvės siekiu, tikslingo veiklumo mažėjimu, piktnaudžiavimu alkoholiu ar narkotikais siekiant bent trumpam pasigerinti vidinę būseną. Slogus prislėgtumo, pavergtumo, savęs praradimo jausmas, lydymas sielos skausmo ir suspaustos širdies pojūčio kartais baigiasi savižudybe kaip paskutiniu neviltingu bandymu pabėgti iš savo vidinės tuštumos į „niekį“ – tai tarsi nesibaigiančio konflikto „išsprendimas“. Akedija, kaip pastebi Bunge, yra visada esantis fenomenas, tam tikru būdu susijęs su pačia žmogaus būtimi. Laikas, vieta, gyvenimo aplinkybės gali keistis, bet pats fenomenas amžinas.⁴⁷

Reikia pastebėti, jog Evagrijus blogį suvokia kaip realiai mus veikiančią demonišką jėgą. Šiuolaikiniam žmogui dažniausiai sunku įsisąmoninti, kad blogis gali būti tiesiogiai siejamas su demoniška jėga, nukreipta į mus, tačiau pavojus gresia ne velniui. Velniui visai nesvarbu, ar žmogus jį suvokia kaip „realiai egzistuojantį“, ar ne. Dar didesnę nuostabą kelia negebėjimas savęs suvokti kaip asmens. Žmogus jau nesuvokia savo tikrosios esmės, nes savo laisva valia yra atsiskyręs nuo savęs „pagal Dievo paveikslą ir panašumą“, ir todėl patiria savo beprasbę vienatvę, kurią išgyvena kaip „numesto“ žmogaus „paliktumą likimo valiai“. Tai visiškos Dievo atokumos patirtis, pragaro patirtis.

Dykumos tėvų pajauta, kad jie susiduria su piktosiomis jėgomis, liudija aiškų savo asmens orumo suvokimą, laisvės ir atsakomybės už savo gyvenimą jausmą. Blogis šiuo atveju pasirodo kaip esmingai svetima jėga, mėginanti iš išorės prisišlieti prie žmogaus asmens, kad, jei prie jo bus prisiliesta, žmogų iš vidaus iškreiptų ir taip padarytų susvetimėjusį su pačiu savimi ir Dievu. Klystume, jei manytume, sako Evagrijus, kad demonai pažįsta žmogaus širdį. Tik jos kūrėjas Dievas yra „širdies žinovas“.⁴⁸ Kelyje pas Dievą akedija visais laikais yra pavojingiausias priešininkas, nes ji grasina užduosinti intelektą – žmogaus esybės širdį.

⁴⁶ Casiday, „Reconstructing the Theology of Evagrius...“, 124. Taip pat žr.: Nault, *Vidudienio demonas*, 27.

⁴⁷ Bunge, *Akedia*, 86.

⁴⁸ Ten pat.

3. Širdies budrumas: „budėkite“ (1 Kor 16, 13)

Budėti, būti budriam ir dėmesingam, reiškia gebėti atpažinti dvasias ir būti pasirengusiam atremti jų puolimą. Ši laikysena iš esmės yra priešinga akedijai, nes ji skatina neprarasti vilties ir tikėti, jog blogis yra nugalimas. Ontologiniu požiūriu blogis yra nebūtis arba parazituojanči būtis, nes geba išlikti vien tik naikindamas gėrį. Evagrijaus mokyme galime aptikti daug optimizmo ir šviesos: blogis nugalimas ir gana paprastomis priemonėmis. Kadangi akedija yra iracionalių sielos jėgų – geismo ir įniršio – liga, ją gydyti reikia pakertant jos šaknis: „intelektą gydo pažinimas, įniršį – meilė, o geismą – susivaldymas“.⁴⁹ Šios trys sąvokos – pažinimas, meilė ir susivaldymas – Evagrijaus mokyme yra pamatinės: pažinimas ir meilė reiškia širdies ramybę, o susivaldymas apima visą dvasinį gyvenimą. Kadangi dvasiniame gyvenime reikia pradėti „nuo apačios“, tai akivaizdu, kad, nevaldant įniršio ir geismo, neįmanoma ir meilė. Tikra meilė niekada negali būti egoistinė, todėl iš tikrųjų pasveikstama tik su šaknimis išrovus puikybę, kuri Evagrijaus aštuonių minčių sąrašė yra paskutinė.

Kasdienybėje, išryškėjus blogybės požymiui, reikia nedelsiant griebtis specifinių sielą gydančių priemonių – privalu iš karto vartoti stiprų vaistą, garantuojantį veiksmingumą – tai ašaros, mirties meditavimas arba „mirties pratybos“, darbas ir pasninkas, atmetimas arba prieštaravimas, galiausiai – ištvermė ir malda.

Ašaros. Visų pirma, ašaros reiškia troškimą būti išgelbėtam, norą būti mylimam. Verkti – tai pripažinti savo silpnumą, prašyti pagalbos. Vaikai nebijo verkti – ašaromis jie prašo tėvų dėmesio. Taip ir asketas Dievo akyse jaučiasi tarsi silpnas kūdikis. Evagrius pastebi, kad „ašarų lydima kantrybė nuslopina akediją“.⁵⁰ Ašaros turi ir antrą reikšmę: jos kaip krintantis vanduo ant kietos uolos, kaip vanduo, tekantis per mūsų akmeninę širdį, kad ši pagaliau atsigavintų, sušvelnėtų ir taptų klusni Dievui. Sušvelnėjusi širdis prisipildo Dievo gailestingumo ir pati tampa gailestinga:

Kai susiduriame su akedijos demonu, ašaromis perskirkime savo sielą į dvi dalis – vieną, kuri guodžia, ir kitą, kuri yra guodžiama – ir sėdami savyje geras viltis kartu su šventuoju Dovydu giedokime: „Kodėl tokia liūdna, mano širdie? Kodėl taip nerimsti mano krūtinėje? Turėk viltį Dieve! Aš dar šlovinsiu Jį – savo Gelbėtoją, savo Dievą (Ps 42, 6)“⁵¹.

Kitoje vietoje rašo: „Pirmiausia melsk ašarų dovanos, kad atgaila sugrąžintum sielos šiurkštumą ir išpažindamas Viešpačiui savo bedievybę, gausi iš jo atleidimą“.⁵²

⁴⁹ Evagrius, „The Monk“, 110. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 87.

⁵⁰ Evagrius, „The Two Treatises: To Monks in Monasteries and Communities, and Exhortation to a Virgin“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 115–135, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 125. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 90.

⁵¹ Ten pat. Taip pat žr.: Nault, *Vidudienio demonas*, 29.

⁵² Evagrius, „Chapters on Prayer“, 193; Bunge, *Akedia*, 107.

Niekas taip netrukdo priimti Dievo dovanos, kaip šiurkšti širdis, todėl ašaros yra neat-siejama vienuolio praktinio gyvenimo dalis.

Mirties meditavimas. Tame nėra nieko slegiančio ar niūraus. Nepalyginamai žiauriau yra rinktis savizudybę ar akedijos iššauktą dvasinę mirtį. Dvasinė mirtis – tai visiška demonų pergalė prieš sielą, kuomet širdis yra sustingdoma, tampa šalta ir be gyvybės ženklų. Priešingai, „mirties pratybos“ yra akivaizdus budrumo ženklas, kai asketas kiekvieną dieną turi galvoje, kad yra mirtingas ir gyvena Dievo artumoje nuolat mirdamas savo egoizmui. Evagrijus primena savo mokiniams Pauliaus žodžius, jog „šio laiko kentėjimai yra nepalyginami su mus laukiančios šlovės didybe (Rom 8, 18). Ši mintis padeda kovoti su savimeile (*philautie*) ją pakeičiant švelnumu.⁵³ Mirties suvokimas leidžia išmintingai naudoti laiką, jį įprasminant ir suteikiant savo gyvenimui teisingą kryptį.

Darbas ir pasninkas. Darbas vienuoliams visada buvo pareiga. Evagrijus nurodo šios kasdienės būtinybės priežastį:

Pastovumas gydo nuo akedijos, kaip ir visko darymas su didžiausiu rūpestingumu ir Dievo baime. Nusistatyk saiką kiekvienam savo darbui ir nesitrauk nuo darbo pirmiau, negu jį pabaigsi. Nepaliaujamai kalbėk trumpą maldą ir bodesio dvasia pabėgs nuo tavęs⁵⁴.

Išbandyta priemonė apsaugoti nuo akedijos yra rūpestingas darbas išbaigiant jį iki galo. Tokia veikla reikalauja didelio susitelkimo, dėmesingumo ir kantrybės. Darbas visada yra puiki gydomoji priemonė nuo tingumo ir bodesio, o pasninkas sustiprina ištvermę, be kurios neįmanoma laimėti jokios kovos. Tačiau dykumos tėvų askezė yra nuosaiki – kiekvienam pagal jėgas. Pasninkas priskiriamas prie savanoriškos aukos Dievui. Kadangi nesusivaldymas valgant ar geriant (*gastrimargia*) yra visų ydų pradžiamokslis, kitaip tariant, „pilvo pamišimas“ priveda prie „proto pamišimo“, pasninkas yra pirmoji dorybė, brandinanti ir sustiprinanti visas kitas dorybes. Kadangi „malonus skanavimas išvijo iš rojus“,⁵⁵ reikia, kaip moko Evagrijus, „viską daryti tinkamu laiku ir su saiku. Nes tai, kas be saiko ir ne laiku, trumpai tveria. O kas trumpai tveria, tas ne tiek naudinga, kiek žalinga“.⁵⁶ Iš esmės tai paprasta, visiems žinoma išmintis, bet dėl savo paprastumo retai taikoma gyvenime.

Ištvermė. Žinant su koku smarkumu akedija kartais užpuola savo auką, viena iš veiksmingiausių priemonių yra tiesiog ištverti. Paprastai gundymas būna toks stiprus, kad, atrodo, jau neįmanoma jo atlaikyti, vis tiek reikia ištverti – reikia stovėti „lyg įbestam“ tol, kol baigsis puolimas.

⁵³ Nault, *Vidudienio demonas*, 33.

⁵⁴ Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 84. Taip pat žr.: Nault, *Vidudienio demonas*, 31.

⁵⁵ Evagrijus, „On the Eight Thoughts“, 88. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 102.

⁵⁶ Evagrijus, „The Monk“, 111. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 104.

Kol gundymas nesibaigė, nevalia išeiti iš savo celės, kad ir kokių protingų dingsčių vienuolis sugalvotų, bet reikia būti celėje, kantriai kęsti ir drąsiai pasitikti visus puolėjus, pirmiausia bodesio demoną, kuris slogesnis už visus kitus ir labiausiai užgrūdina sielą. Mat išsisukinėdamas iš tokių kovų ir jų vengdamas, intelektas tampa nepaslankus, bailus ir linkęs visada pabėgti.⁵⁷

Yprastai iš sunkių situacijų žmogus „bėga“, bet Evagrijus pataria „grūdintis“. Išverti – tai pirmoji dvasinė medicininė pagalba, nuo kurios gali prasidėti tolesnis sužeistos širdies gydymas.

Malda. Malda vienuoliniame gyvenime yra dvasinis darbas. Todėl jos atžvilgiu tinka principai, taikytini darbui: ištvermė, pastovumas, dėmesingumas. Malda ir darbu išmatuotas visas vienuolio dienos laikas. Darbas yra stiprus ginklas prieš demonus, o malda – nepalyginamai stipresnis, nes meldamasis esi akis į akį su Dievu – piktajam belieka atsitraukti. Atsiskyrelių malda dažnai reiškia tą patį, ką ir lieti ašaras: „Ašarodamas šaukis naktį Viešpaties, ir niekas tegu nemato, kad tu meldiesi, ir rasi malonę“.⁵⁸ Evagrijus pataria su ašaromis melstis, kad malda kiltų iš nuolankios ir išganyto prašančios širdies. Malda suminkština širdį nuolankumo vandeniu – tai patys stipriausi nuodai bet kokios rūšies demonams.

Atmetimas arba prieštaravimas. Evagrijus parašė traktatą „Antirrheticus – nurodymai, kaip pasipriešinti“⁵⁹. Jame yra labai daug nuorodų į Šv. Raštą. Jis pastebi, kad Jėzus, atsakydamas velniui, naudojosi Šventojo Rašto tekstais: „Žmogus gyvas ne vien duona, bet ir kiekvienu žodžiu, kuris išeina iš Dievo lūpų (...) Viešpatį, savo Dievą, tegarbink ir jam vienam tetarnauk!“⁶⁰ Šventasis Raštas mums atskleidžia Dievo valią, todėl jo žodžiai yra ginklas prieš velnio peršamas mintis. Nors skatinimas daryti bloga turi daugybę įvairiausių formų, Šventajame Rašte yra daug eilučių, kurios yra tinkamos ištarti, kai ateina bloga mintis. Vienuoliai mokydavosi šias ištraukas atmintinai, kad būtų visada pasiruošę atremti kilusią pagundą. Pavyzdžiui, kai kam nors kyla pagunda neturint pareigos užsiimti kitų reikalais, patariama pasakyti sau tai, ką pasakė Jėzus Petriui, kai šis norėjo sužinoti, kas atsitiks šventajam Jonui: „Kas tau darbo? Tu sek paskui mane“ (Jn 21, 22)⁶¹.

Pasipriešinimo praktika (*antirrhesis*) pasirodė labai veiksminga, tačiau paprasčiau žmonėms kartais ji atrodė per daug sudėtinga. Tada būdavo klausama: kas galėtų man priminti tinkamą Šventojo Rašto vietą tą akimirką, kai tik ateina pagunda? Ar nebūtų galima šios priemonės supaprastinti surandant kokį nors vienintelį

⁵⁷ Bunge, *Akedia*, 92–93.

⁵⁸ Evagrius, „The Two Treatises: To Monks in Monasteries and Communities, and Exhortation to a Virgin“, in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, trans. Robert E. Sinkewicz (Oxford: University Press, 2006), 127. Taip pat žr.: Bunge, *Akedia*, 106.

⁵⁹ Šiame traktate Evagrius konkrečiai nurodo Švento Rašto vietas, kurios kasdieniame vienuolio gyvenime stipriausiai gali suveikti kaip pasipriešinimo praktika aršaus gundymo metu. Apie tai išsamiau žr.: Casiday, „Reconstructing the Theology of Evagrius...“, 120–127.

⁶⁰ Ten pat, 124.

⁶¹ Ten pat.

tekstą, tinkamą visiems atvejams? Dykumų tėvai įsitikino, kad Jėzaus vardo šaukimasis priverčia sprukti šalin visus demonus. Todėl buvo pradėta dažnai kartoti vadina moji „Jėzaus malda“, kurios formulė yra tokia: „Viešpatie Jėzau Kristau, Dievo Sūnau, pasigailėk manęs, nusidėjėlio!“

Pirmuoju šios maldos formos mokytoju laikomas Evagrijaus mokytojas Makarijus. Evagrius laikomas šios maldos puoselėtoju, todėl jis dažnai pataria kalbėti nepertraukiamą trumpą maldą, ypač įkyrių pagundų metu: „Tokio gundymo metu pasitelk trumpą ir sutelktą maldą“. ⁶² Dvasinius tektus rašę autoriai šią maldą giria kaip širdį išlaisvinančią jėgą, kaip lengvą ir veiksmingą apsigynimą nuo visokių pagundų ir gyvenimo išsiblaškimų. Ši malda reikalauja vidinio susitelkimo – ja turi būti meldžiamasi neišsiblaškius, neturint galvoje jokių kitų minčių ar vaizdinių. Žodžiai „Viešpatie Jėzau Kristau, Dievo Sūnau“ nukreipia protą Jėzaus Kristaus link, o žodžiai „pasigailėk manęs“ vėl sugrąžina prie savęs paties, nes žmogus dar negali nesimelsti dėl savęs. Tačiau kada pasiekama tobula meilė, tada protas pilnai nukreipiamas į vieną Jėzų Kristų. Kartodama šią maldą, siela savyje atranda ir bloga, ir gera. Tokio pobūdžio maldos gyvenimas apnuogina mumyse gyvenančią nuodėmę ir padeda ją nugalėti. Visų pirma, ši malda išjudina mūsų širdyje apsigyvenusią gyvatę, todėl galime patirti dar stipresnę priešų ataką, negu iki šiol. Jeigu ir toliau kantriai kartosime šią maldą, Jėzaus Kristaus vardas, nusileisdamas širdies gelmėn, pažabos širdį valdančią gyvatę ir išgelbės sielą, grąžindamas jai gyvybę. „Tad nuolatos būk su Jėzaus Kristaus vardu ir tegu širdis išgeria Dievą, o Dievas – širdį, tegu du tampa viena“. ⁶³ Nepakanka maldą kartoti dieną ar dvi – tai daugelio metų ir ilgo laiko darbas, nes reikalingos didžiulės ir ilgalaikės pastangos, kad iš širdies būtų išstumtas priešas ir sieloje apsigyventų Kristus, kad „nuodėmės šaknys būtų išdžiovintos ir sužydėtų malonės sodai“. ⁶⁴

Jėzaus malda vadinama *hesichastine* ⁶⁵ ir laikoma stipriausiu priešnuodžiu prieš visų rūšių gundymus. Į susitikimą su Dievu ši malda veda tarsi pakopomis: pirmasis hesichastinės maldos lygmuo yra *vienuoma*, ⁶⁶ pabėgimas nuo pasaulio ir žmonių. Evagrijaus nuomone, žmonės pasaulyje gali pasiekti tik „paprastą pažinimą“, bet „tikrasis pažinimas“ yra paliktas atsiskyreliams: „Nieko gero neišeis iš vienuoliško gyvenimo, jeigu tuo pačiu metu bus lankomasi miestuose, kur siela prisipildo begalės įvairiausių minčių, kurios ateina iš išorės“. ⁶⁷ Antrasis hesichasmo lygmuo yra *tyla*, kuri

⁶² Evagrius, „Chapters on Prayer“, 203. Bunge, *Akedia*, 102.

⁶³ Evagrius, „Chapters on Prayer“, 198.

⁶⁴ Ten pat. Garsusis rusų piligrimas stengėsi šią maldą harmoningai suderinti su širdies plakimu ir su kvėpavimu. Jis teigia, kad tai yra pats veiksmingiausias būdas pasiekti nuolatinę maldos būseną. Plačiau apie tai skaityti: *Atviri keliauninko pasakojimai savo dvasios tėvui*, iš rusų kalbos vertė Marius Norkūnas (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2014).

⁶⁵ Graikiškas žodis „hesychasmus“ reiškia „mokymas apie ramybę“. Dykumos tėvų tradicijoje šis žodis reiškia tam tikrą dvasinę sistemą, kuri padeda siekti tiek išorinės, tiek vidinės ramybės kaip priemonės pasiekti aukščiausią dvasinio tobulėjimo pakopą – kontempliacijoje susivienyti su Dievu.

⁶⁶ Hesichastinio gyvenimo programai nusakyti gali pasitarnauti dangaus žodžiai, kuriuos apreiškimu gavo šv. Arsenijus: „Arsenijau, pabėk į dykumą, tylėk, nurimk!“ (*Dykumos tėvų pamokymai*, 47).

⁶⁷ Casiday, „Reconstructing the Theology of Evagrius...“, 75.

yra „būsimo pasaulio slėpinys, o liežuvis yra šio pasaulio dalis“.⁶⁸ Vienuoliškas gyvenimas turi būti taip sutvarkytas, kad vienuoliui nereikėtų ištarti nereikalingo žodžio, tai yra tokio žodžio, kuris nepasitarnauja Dievo tarnystei. Paskutinis ir pats tobuliausias dvasingumo lygmuo yra *širdies ramybė*, kai pašalinamos visos mintys. Laisvas nuo išsiblaškimų, hesichastas išlieka budintis širdyje, pasiekęs trokštamą širdies ramybę, „žemišką rojų“, apibūdinamą kaip visų sąmoningų ir nesąmoningų rūpesčių nebuvimą, antikoje stoikų vadintą *apatheia* – abejingumo blogiui laikyseną. *Apatheia* reiškia ramų protą tiek sunkumuose, tiek laimėje – pusiausvyros nepraradimą, aistrų suvaldymą, širdies laisvę.

Taigi širdies ramybė nėra ilgalaikė, jeigu jos nesaugo nuolatinis dėmesys tiems neramumams, kurie, kilę dėl išorinių paskatų, stengiasi prasiskverbti į žmogų. Širdies budrumas asketų kalboje dar vadinamas *vidiniu budrumu*, arba paprasčiausiai *dėmesingumu*. Tikrai žmogiškas veiksmas yra sąmoningas ir laisvas. Kuo mažesnis mūsų sąmoningumas, tuo labiau tampame savo vaizduotės, svajonių, persekiojančių įspūdžių, išsiblašymo ir demonų aukomis.

Išvados

Dykumų tėvai aistras vadina „sielos ligomis“. Skaitant Evagrijaus raštus galima aptikti labai aiškų mokymą apie sielos ligas, jų priežastis ir gydymo būdus. Evagrijus nuodėmes vadina *mintimis (logismo)*. Iš sudarytos aštuonių minčių sistemos išskiriama akedija kaip pagrindinė aistra arba, sekant Evagrijaus mokymu, tiesiog demonas.

Akedija – *aistra*, kurios apimtas žmogus tikrąja žodžio prasme *kenčia* taip, kaip nuo visų kartu paėmus sielos aistrų ar ligų. Ši aistra labai stipriai išsiskynijusi savimeilėje (*philautia*), kuriai niekas netinka ir nepatinka. Jos slapta varomoji jėga yra įniršis ir iracionalus geismas, egoistiškai iškreipiantis visa, kas sukurta. Šis klaidžiojantis geismas priešingas prigimčiai, todėl jo iš esmės išpildyti tiesiog neįmanoma.

Akedija arba bodesys Evagrijaus supratimu ir teigimu yra itin sudėtingas ir prieštaringas fenomenas, tam tikra prasme – *kryžkelė*. Kas joje atsiduria, tas, nepriklausomai nuo to, kaip elgiasi, pasukęs vienu keliu anksčiau ar vėliau nueina į dvasinę, o kai kada net į fizinę *mirtį*, tačiau pasirinkęs kitą kelią, nueina į *gyvenimą*. Bodesys tolygus depresijai, kuri gali reikšti pabaigą arba tikro gyvenimo pradžią. Bodesio padariniai – tai iš esmės žmogaus asmens „uždusinimas“ po sunkia izoliuoto Aš našta, todėl suprantama, kodėl šios sielos ligos negalima apleisti, nors ji moka pasislėpti po tam tikrais specifiniais asmens bruožais, kuriuos žmogus ima laikyti savo tapatybe.

Evagrijaus mokyme galime aptikti gana paprastus sielogydos principus, kurių laikantis galima išsivaduoti iš mus puolančių demonų valdžios. Visų pirma, reikia atpažinti savo širdies kietumą ir prašyti Dievo *ašarų* malonės. Ašaros yra nuolankumo

⁶⁸ Evagrijus, „The Foundations of the Monastic Life“, 5.

ir atsidavimo Dievui laikysena. Joks blogis tokioje gailėstingumu nuplautoje širdyje užsilaikyti negali. Išvermingas *darbas, pasninkas ir malda* – tai kitos specifinės priemonės, kuriomis galima gydyti akedijos varginamą sielą. Galiausiai Evagrijus siūlo dar vieną sielą gydančią laikyseną: tiesiog *ištverti!* Ištvertimu pagydoma visų ydų šaknis – savimeilė. Sutraukius jos saitus, galima išsivaduoti ir iš demoniškos vergystės ir taip pasiekti savo tikrąją esmę. Tačiau savo paties asmenį žmogus gali rasti tik susitikime su Dievo asmeniu. Evagrijus pataria nuolat išgyventi gydančią Dievo meilę meldžiantis hesichastine Jėzaus malda. Ji atsirado iš *antirrhesis* – prieštaros principo taikymo. Tai dar vienas būdas nugalėti gundytoją pačiu Dievo žodžiu, užuot pasitikėjus vien tik savo menkomis pastangomis ir be paliovos kalbėjus tik su savimi, pradėti išlaisvinantį *pokalbį su Dievu*.

Ramybė ir džiaugsmas ne taip duodami, kaip duoda pagundų pilnas pasaulis, bet taip, kaip juos dovanoja vien Tas, kuris yra mūsų tikrasis gydytojas, mūsų Kelias, Tiesa ir Gyvenimas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bunge, G. *Akedija. Evagrijaus Pontiečio dvasinis mokymas*. Iš vokiečių k. vertė G. Sodeikienė. Kaunas: Vox altera, 2015.
2. Casiday, A. M. *Evagrius Ponticus*. London and New York: Routledge, 2006.
3. Casiday, Augustine. *Reconstructing the Theology of Evagrius Ponticus*. Cambridge: University Press, 2013.
4. Corrigan, K. *Evagrius and Gregory. Mind, Soul and Body in the 4th Century*. Great Britain: Ashgate, 2009.
5. Dysinger, L. „Evagrius Ponticus. Exegete of the soul“. In *Evagrius and His Legacy*. Ed. by J. Kalvesmaki and R. D. Young. Notre Dame: University Press, 2016.
6. *Dykumos tėvų pamokymai: abėcėlinis rinkinys*. Iš anglų k. vertė R. Drazdauskienė. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2014.
7. Evagrius Ponticus. „Chapters on Prayer“. In *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 183–210. Trans. Robert E. Sinkewicz. Oxford: University Press, 2006.
8. Evagrius Ponticus. „Foundations of the Monastic Life: A Presentations of the Practice of Stillness“. In *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 1–11. Trans. Robert E. Sinkewicz. Oxford: University Press, 2006.
9. *Evagrius, Kephalaia Gnostika. A New Translation of the Unreformed Text from the Syriac: Transl. with an Introduction and Commentary by I. L. E. Ramelli*. Atlanta: SBL Press, 2015.
10. Evagrius Ponticus. „On the Eight Thoughts“. In *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 66–90. Trans. Robert E. Sinkewicz. Oxford: University Press, 2006.
11. Evagrius Ponticus. „On Thoughts“ in *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 136–182. Trans. Robert E. Sinkewicz. Oxford: University Press, 2006.
12. Evagrius Ponticus. „The Two Treatises: To Monks in Monasteries and Communities, and Exhortation to a Virgin“. In *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 115–135. Trans. Robert E. Sinkewicz. Oxford: University Press, 2006.

13. Evagrius Ponticus. „To Eulogios: On the Confession of Thoughts and Counsel in their Regard“. In *Evagrius of Pontus. The Greek ascetic Corpus*, 12–60. Trans. Robert E. Sinkewicz. Oxford: University Press, 2006.
14. Nault, J. C. OSB. *Vidudienio demonas. Akedija, mūsų laikų blogis*. Vilnius: Katalikų pasaulio veikalai, 2019.

Gauta: 2019 06 12

Parengta spaudai: 2019 09 17

Bronė Gudaitytė

“DESERT” EXPERIENCE. EVAGRIUS PONTICUS’ PRINCIPLES OF SOUL-CARE

S u m m a r y

Evagrius Ponticus (c. 345–399) occupies a special place among well-known Desert Fathers. He is regarded as a teacher of Christian philosophy because of his perfect Christian life and knowledge of God. As a monk he was a lover of divine wisdom striving for innocence of heart and consequently the inner vision of God. As a “psychologist” he sought only one objective – to restore human happiness, i.e. ability to be with God and to love him. According to Evagrius’ teaching the only possible way to achieve it leads through overcoming passions which destroy human nature and falsify love. To gain the victory over passions one must comprehend well the way they are active and the activity of demons who inspire them.

According to Evagrius, there are five stages of the evil penetration to human heart: 1. suggestion or proposal; 2. dialogue or discourse; 3. fight or resistance; 4. approval or acceptance; 5. passion or lust. We experience sin when being free to approve the evil. Thus, because of our free will a simple thought becomes a sin. To avoid this the Desert Fathers suggest to practise the so called *attentiveness of heart* or *vigilance*.

Evagrius created a system of eight principal thoughts in a not strictly defined sequence: gluttony, concupiscence, greed, sadness, anger, acedia, jealousy and pride. The acedia is privileged in this list because it points to slackness of soul and feeling of emptiness, boredom and resentment. It leads to self-isolation, melancholy, senselessness, depression and unwillingness to live. The acedia is the most dangerous enemy on the road to God, as it threatens to strangle intelligence.

However, the acedia can be overcome firstly, by recognizing its features and secondly, by employing instruments which heal soul and rise no doubt because of their efficacy. The range is quite large: tears, meditation of death or “death exercises”, labour and fast, rejection or opposition, and finally, endurance and prayer.

Evagrius wrote a handbook *Antirrheticus* (guidelines how to resist specific temptations using biblical verses). Resistance in praxis (*antirrhesis*) was highly effective but for ordinary people appeared to be too sophisticated. Instead, the so called “Jesus’ prayer” (Lord Jesus Christ, Son of God, have mercy on me a sinner) became widely accepted. Spiritual authors praise and recommend this prayer because of its liberating power and high efficacy opposing different temptations and worldly distractions. This prayer requires inner concentration and there is no place for other thoughts and images. “Jesus’ prayer” belongs to a group of *hesychastic* prayers. The Greek term *hesychasm* in tradition of the Desert Fathers is used to denote a certain spiritual system that helps to acquire peace to unite with God in contemplation. This spiritual system is close to Stoic conception of *apatheia* that also points to a still and peaceful mind in times of joy and of disaster and to freedom of heart.

The human nature for Evagrius, as well as for the majority of oriental theologians is “integral good”. The human nature is always good because sin and passions are merely foreign bodies and parasites which

must eventually be eliminated. “There was a time when evilness did not exist, and there will be a time when it will no more exist, whereas there was no time when virtue did not exist, and there will be no time when it will not exist. For the germs of virtue are impossible to destroy” (Evagrius, *Kephalaia Gnostika*, 1.40).

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: dykumos tėvai, širdis, siela, mintys, aistros, blogis, akedija, *apatheia*, *hesychia*, *antirrhesis*, dėmesingumas, sąmoningumas, ramybė, laisvė.

KEY WORDS: Desert Fathers, heart, soul, thoughts, passions, evil, *acedia*, *apatheia*, *hesychia*, *antirrhesis*, attentiveness, awareness, peace, freedom.

BRONĖ GUDAITYTĖ – humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universitetas, humanitarinių mokslų fakultetas, Filosofijos katedra. Naujoji g. 6, Kaunas. El. paštas: broneguda@gmail.com.

BRONĖ GUDAITYTĖ – doctor at Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania). Areas of research: Philosophy of Religion, Ontology, History of Oriental Philosophy, Aesthetics, Philosophy of Music, Ethics, History of Ancient, Medieval and Modern Times Philosophy, Philosophy of Education, Philosophical Anthropology. Naujoji st. 6, Kaunas. E-mail: broneguda@gmail.com.